

Ewa Pala

Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie

e-mail: pala.ewa@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-2035-5856>

„Różne oblicza literatury młodzieżowej” – cykl lekcji bibliotecznych przeprowadzonych w Miejsko-Powiatowej Bibliotece Publicznej w Pszczynie jako przykład dobrych praktyk i korelacji w pracy z młodym użytkownikiem

Abstrakt: W artykule dokonano analizy autorskiego cyklu lekcji bibliotecznych „Różne oblicza literatury młodzieżowej” dla uczniów klas IV–VIII szkoły podstawowej oraz klas gimnazjalnych. Na cykl zajęć prowadzonych w Miejsko-Powiatowej Bibliotece Publicznej w Pszczynie składają się lekcje dotyczące powieści dla młodzieży, literatury *fantasy* oraz horrorów. Omówiono metody i formy pracy zastosowane w celu zapoznania uczniów z poszczególnymi gatunkami literackimi, prace praktyczne wykonywane w czasie zajęć oraz notatki z lekcji. Zaprezentowano działania, które mogą zwiększyć zainteresowanie młodych użytkowników książką, oraz wskazano na korelacje między zainteresowaniami czytelników a zakupami dokumentów przez dział gromadzenia zbiorów.

Słowa kluczowe: Biblioteka. Czytelnictwo. Czytelnictwo dzieci i młodzieży. *Fantasy*. Horror. Lekcja biblioteczna. Literatura obyczajowa. Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie

Kierunek – partnerstwo

Cykl lekcji bibliotecznych „Różne oblicza literatury młodzieżowej” został opracowany i zrealizowany w 2014 r. jako część projektu Biblioteki Narodowej w Warszawie (dalej: BN) „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych zgodnie z potrzebami partnerskich bibliotek szkolnych – Priorytet 2” w ramach Narodowego Programu Rozwoju

Czytelnictwa. Beneficjentem zadania była Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie (dalej: MPBP) wraz z Publicznym Gimnazjum nr 4 (dalej: PG4) w Pszczynie (obecnie Szkoła Podstawowa nr 4; dalej: SP4). Wysokość dofinansowania wyniosła 3200 zł¹.

Po rozpatrzeniu zgłoszonych w bibliotece szkolnej dezyderatów uczniów PG4 i dezyderatów użytkowników MPBP w wieku gimnazjalnym oraz na podstawie listy proponowanych nowości wydawniczych skierowanych do dzieci i młodzieży zostały zakupione 162 tytuły nowości wydawniczych. W ramach projektu BN Biblioteka podjęła też wspólnie z partnerem następujące działania: Narodowe Czytanie Sienkiewicza; lekcje biblioteczne „Różne oblicza literatury młodzieżowej”; zajęcia głośnego czytania dla uczniów szkół podstawowych „Gimnazjaliści czytają dzieciom”; szkolny konkurs czytelniczy „Czytam, więc jestem” oraz spotkania z członkami Dyskusyjnego Klubu Książki (DKK) „Czytanie łączy pokolenia”. Książki zakupione przez MPBP w Pszczynie zostały przekazane w depozycie bibliotece szkolnej do końca roku szkolnego 2014/2015. Po zakończeniu projektu część tytułów wróciła do księgozbioru MPBP w Pszczynie, pozostałe подарowano bibliotece szkolnej.

Pierwsza lekcja z cyklu „Różne oblicza literatury młodzieżowej” odbyła się w październiku 2014 r. Pełny cykl trwał 3 miesiące. Czas rozpoczęcia zajęć był dostosowany do harmonogramu pracy PG4. W czasie pierwszej edycji lekcji bibliotekarka MPBP w Pszczynie Ewa Pała jako autorka i realizatorka zadania spotykała się z drugoklasistami PG4. Raz w miesiącu w ramach lekcji języka polskiego młodzież uczestniczyła w zajęciach poświęconych literaturze obyczajowej dla młodzieży (na potrzeby lekcji nazwano ją powieścią dla młodzieży), *fantasy* i horrorom. W trwających każdorazowo 45 minut spotkaniach łącznie wzięły udział 343 osoby, co stanowiło 100% uczniów drugich klas gimnazjalnych PG4.

PG4 zostało wybrane do projektu ministerialnego, ponieważ w okolicy szkoły brak filii MPBP w Pszczynie. Ponadto księgozbiór biblioteki szkolnej obfituje m.in. w literaturę obyczajową dla młodzieży i literaturę *fantasy*.

Po zakończeniu projektu ministerialnego podjęto decyzję o kontynuowaniu lekcji w kolejnych latach (2015–2018). W dalszym ciągu wykorzystywano zakupione egzemplarze i nowości na bieżąco zasilające zbiory MPBP w Pszczynie. Adresatami zajęć w czasie realizacji

¹ Realizatorką projektu ministerialnego „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych zgodnie z potrzebami partnerskich bibliotek szkolnych – Priorytet 2” w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa była autorka niniejszego tekstu.

projektu byli uczniowie klas VII–VIII oraz klas gimnazjalnych gminy Pszczyna. Po jego zakończeniu postanowiono kontynuować cykl. Do grona odbiorców zaproszono ponadto uczniów klas młodszych, od IV do VI, poszerzając tym samym listę lektur wykorzystywanych w trakcie zajęć, przy zachowaniu ogólnej koncepcji „Różnych obliczy literatury młodzieżowej”. Podjęto współpracę ze wszystkimi zainteresowanymi szkołami (3 placówki na 6 w gminie Pszczyna) oraz znajdującymi się w bliskiej okolicy MPBP w Pszczynie. Poloniści i bibliotekarze szkolni zgłaszali klasy zainteresowane udziałem w cyklu.

Warsztat pracy

Przygotowanie lekcji bibliotecznych wymagało lektury publikacji naukowych poświęconych współczesnemu czytelnictwu, słowników gatunków literackich, czasopism bibliotekarskich przeznaczonych dla bibliotek szkolnych i publicznych, rekomendacji Fundacji „ABC XXI – Cała Polska czyta dzieciom” oraz bieżącej lektury prasy dla nastolatków, a konkretnie recenzji książek, gier i filmów. Istotną rolę odgrywały też źródła internetowe: serwis książkowy lubimyczytac.pl, strony wydawnictw i księgarni, blogi i wideoblogi młodych użytkowników. Do projektu zostały wybrane książki najczęściej wypożyczane przez młodych czytelników w MPBP w Pszczynie i bibliotece szkolnej, bestsellery, tytuły wysoko oceniane i rekomendowane w wymienionych instytucjach czy portalach czytelniczych.

Na literaturę podmiotu złożyły się wspomniane już tytuły zakupione w czasie projektu BN oraz książki dostępne w zbiorach MPBP w Pszczynie. Były to przede wszystkim publikacje zagranicznych autorów – w przypadku powieści *fantasy* i horrorów: literatura anglojęzyczna (70%), literatura polska (20%), literatura nieanglojęzyczna (10%). Wyjątek stanowiła literatura obyczajowa – tu polscy twórcy stanowili większość (60% wybranych pozycji). Analizując wybrane tytuły, w drugiej kolejności zwrócono uwagę na oficyny publikujące książki dla młodych użytkowników. Bez względu na omawiany gatunek prym wiodą wydawnictwa: Amber, Wydawnictwo Dolnośląskie i Mag, w dalszej kolejności: Egmont, Nasza Księgarnia, Jaguar, Książnica, Fabryka Słów, Wydawnictwo Otwarte i W.A.B.

Podczas przygotowywania scenariuszy lekcji autorka uwzględniła metody aktywizujące uczniów oraz zasady zapamiętywania opracowane przez Edgara Dale’a. Zdaniem badacza zapamiętujemy na dłużej 70–90% informacji, jeśli czynnie angażujemy się w naukę. Jak wskazuje

Barbara Przywara w pracy *Aktywizujące metody prowadzenia zajęć*, najlepsze efekty osiągnane są poprzez mówienie, zapisywanie i wykonywanie czynności, np.: udział w dyskusji, wygłaszanie referatów, udział w przedstawieniach dramatycznych, przygotowywanie i przeprowadzanie doświadczeń.

Kolejną znawczyni tematu, Jadwiga Andrzejewska, wskazuje za Heliodorem Muszyńskim, że w pracy bibliotekarza istotna jest znajomość i stosowanie metod wychowania i nauczania (Andrzejewska, 1996, s. 18–24). Wpływ na ucznia ma wychowawca, aktualna sytuacja oddziaływania wychowawczego, sam uczeń oraz grupa, do której przynależy.

Praca z uczniem wymaga od wychowawcy dokonania wyboru właściwej metody nauczania, by umożliwić podopiecznemu opanowanie wiedzy, umiejętne zastosowanie jej w praktyce, rozwinięcie zainteresowań i zdolności. J. Andrzejewska wymienia 7 metod nauczania, wskazując na ich szerokie zastosowanie w pracy bibliotekarza. Może je z powodzeniem wykorzystać szkolny bibliotekarz, a w przypadku realizowanego projektu – bibliotekarz księżnicy publicznej. Są to:

- 1) metody oglądowe (pokazy przygotowywane przez nauczyciela i oglądane przez uczniów);
- 2) metody słowne (pogadanki, dyskusje, opowiadania, anegdoty);
- 3) metody praktyczne (samodzielna praca uczniów z możliwością weryfikacji przez nauczyciela);
- 4) praca z książką (indywidualne lub grupowe opracowywanie wskazanych zagadnień i prezentacja na forum);
- 5) gry i zabawy związane z tematyką lekcji;
- 6) metody utrwalenia materiału (powtarzanie, sporządzanie notatek, wykonywanie ćwiczeń i zadań domowych);
- 7) metody kontroli i oceny osiągnięć uczniów (testy, sprawdziany, odpytywanie).

Cykl lekcji „Różne oblicza literatury młodzieżowej” z założenia był adresowany zarówno do uczniów czytających, jak i tych, którzy niechętnie sięgają po książki lub nie robią tego wcale. Działania ukierunkowano na maksymalne zaangażowanie uczniów w czasie lekcji. Wykorzystano metody praktyczne, gry i zabawy (z improwizacją na czele) oraz pracę z książką w mniejszych grupach, dbając o komfort przyswajania wiedzy i atrakcyjność zajęć.

Literatura obyczajowa dla młodzieży

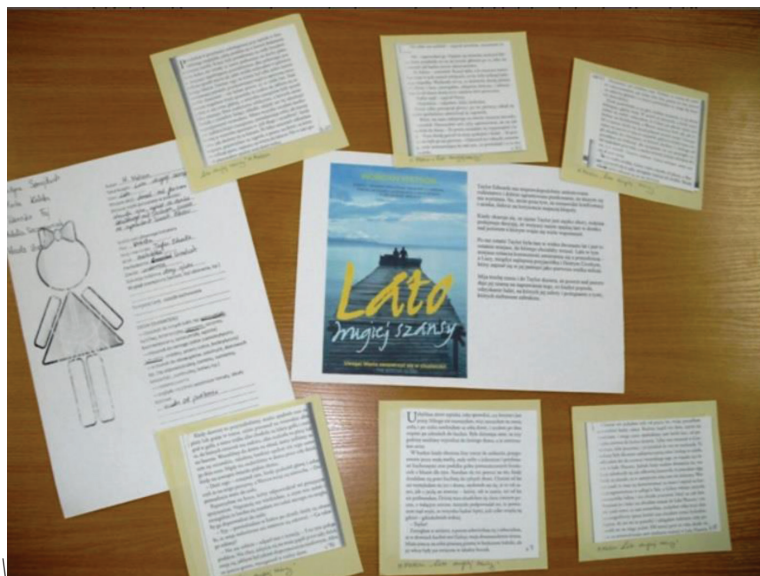
Podczas spotkań w pierwszej kolejności omawiano zagadnienia literatury obyczajowej dla młodzieży, nazwanej przez autorkę cyklu na potrzeby spotkania powieściami dla młodzieży. Prowadząca zajęcia bibliotekarka pytała uczniów o ich zainteresowania czytelnicze i o to, kto ostatnio czytał powieść obyczajową bądź oglądał film o takiej tematyce. Następnie dzieliła klasę na cztery lub pięć grup, zależnie od liczby osób i układu stolików. Taki podział pozwalał na zaangażowanie wszystkich uczestników lekcji i zachowanie spokoju w trakcie zajęć.

Poszczególne grupy otrzymywały zadanie – miały stworzyć portret głównego bohatera książki na podstawie otrzymanej karty pracy, informacji zamieszczonych na okładce oraz cytatów uprzednio wybranych przez prowadzącą. Wykorzystano sylwetki postaci z następujących utworów: *Adam* Elżbiety Jodko-Kuli, *Lato drugiej szansy* Morgan Matson, *Tajemnica deszczowej nocy* Krzysztofa Petka, *Gwiazd naszych wina* Johna Greena i *Uciekinierka* Elżbiety Borek.

Na wykonanie zadania przewidziano 10 minut, ale w razie potrzeby czas przedłużano o kolejne 5 minut. Opracowane portrety uczniowie prezentowali na forum klasy. Opowiadali, z jakiej książki pochodzi ich bohater, kto jest jej autorem, jaki jest przybliżony czas i miejsce akcji. W zależności od informacji w cytatach podawali dane osobowe głównej postaci: imię i nazwisko, opisywali przybliżony wiek, wygląd, cechy charakteru i zachowanie, problemy, z jakimi się borykała, sytuację rodzinną (fot. 1).

Przygotowane karty pracy zawierały ogólne informacje na temat literatury obyczajowej dla młodzieży. Wykorzystując je, uczniowie wspólnie uzupełniali notatki z lekcji, określając adresata i nadawcę powieści, cechy gatunku, czas i miejsce akcji oraz tematykę. Prowadząca zajęcia zwracała uwagę na poprawność stylistyczną wypowiedzi. Na podstawie wszystkich kart pracy uczniowie starali się stworzyć wzorcową sylwetkę głównego bohatera. Na ostatniej stronie kart pracy podano kilkanaście tytułów książek z zakresu literatury obyczajowej dla młodzieży – polskiej i obcej. Z uwagi na uczestnictwo w zajęciach uczniów o słabo ukształtowanych zainteresowaniach czytelniczych dołączono również informacje o adaptacjach kinowych bądź telewizyjnych.

Na kartach pracy pozostawiono też wolne miejsce przeznaczone na wpisywanie propozycji książek rekomendowanych przez uczniów. Podawali oni tytuły autorów zagranicznych: *Szukając Alaski* i *Gwiazd*

Fot. 1. Karta pracy do opracowania przez grupę w czasie lekcji. Na zdjęciu fragmenty powieści *Lato drugiej szansy* M. Matson

Źródło: Fot. E. Pala.

naszych wina Johna Greena, *Hopeless* Cathleen Hoover, *Stowarzyszenie wędrujących jeansów* Ann Brashares, cykl „Heartland” Lauren Brooke, i rodzimych: *Jak zakochałem Kaśkę* Kwiatek Pawła Beręsewicza, cykl „Zosia z ulicy Kociej” Agnieszki Tyszki, *Hera moja miłość* Anny Onichimowskiej, *Diupa* Ewy Nowak, *Pozłacana rybka* Barbary Kosmowskiej. Ponadto dzieła uchodzące za klasykę gatunku: cykl „Jeźycjada” Małgorzaty Musierowicz, *Magda.doc* Marty Fox, *Zapałka na zakręcie* Krystyny Siesickiej, *Telemach w dżinsach* Adama Bahdaja czy *Piętnastoletni kapitan* Juliusza Verne’a. Lista proponowanych przez uczestników zajęć książek niewchodzących w skład księgozbioru Biblioteki posłużyła do jego uzupełnienia. Również przed przeprowadzeniem zajęć konsultowano z młodzieżą tytuły książek do zakupu, dlatego można stwierdzić, że zbiory zgromadzone w czasie realizacji projektu ministerialnego zaspokajały potrzeby czytelnicze uczniów.

Zajęcia dotyczące literatury obyczajowej dla młodzieży w ramach cyklu „Różne oblicza literatury młodzieżowej” były nie tylko teoretyczne. Towarzyszyła im wystawa wybranych tytułów dostępnych w bibliotece publicznej i bibliotece szkolnej. Prawie zawsze były wśród nich tytuły omawiane na lekcji.

Jeśli po wykonaniu zadania na zajęciach pozostał jeszcze wolny czas, prowadząca prezentowała dostępny w internecie zwiastun nieomawianego na spotkaniu zekranizowanego lub zaadaptowanego tytułu.

Horror dla młodzieży

Kolejnym gatunkiem omawianym w ramach cyklu „Różne oblicza literatury młodzieżowej” był horror. Pomysł na wprowadzenie tego gatunku zrodził się po uwzględnieniu przez autorkę cyklu zainteresowania nim nastoletnich odbiorców zarówno w postaci realizacji literackich, jak i filmowych. W MPBP zauważono wzrost zapytań o dostępność oraz liczby wypożyczeń horrorów przez nastolatków.

Analizując wybrane filmy czy dzieła literackie zaliczane do klasyki gatunku (*Opowieści tajemnicze i szalone* Edgara Allana Poeo, *Chętarz dla zwierzaków* Stephena Kinga, *Manitou* Grahama Mastertona, *Zew Cthulhu* H.P. Lovecrafta, *Psychoza* Alfreda Hitchcocka, *Lśnienie* Stanleya Kubricka czy *Dziecko Rosemary* Romana Polańskiego), z powodu wykorzystania charakterystycznych elementów gatunku – poetyki grozy, brutalności scen oraz pojawiających się fragmentów nasyconych wybujałym erotyzmem – można odnieść wrażenie, że horror wydany bądź zekranizowany przed 2010 r. jest przeznaczony dla dorosłego użytkownika (Carroll, 2004, s. 12). Horror ma wzbudzać w odbiorcach silne emocje na skutek wywoływania przerażenia i strachu. Jak podaje *Słownik rodzajów i gatunków literackich*: „Klasyczny horror winien kończyć się źle, więc nawet jeśli finał ma znamiona happy endu, nie znaczy to, że bohaterowie łatwo wrócą do dawnego życia. Uczucie grozy ma ich już nie opuścić; w najlepszym wypadku nauczeni doświadczeniem będą się zbroić w amulety, czosnek i krzyże, cały czas oczekując powrotu elementu irracjonalnego” (Gazda, Tyniecka-Makowska, red., 2006).

Józef Pieter słusznie podkreśla, że charakterystyczne dla tego gatunku są rozmaite środki i chwytły stosowane, by wywołać u czytelnika strach: nawiedzone domy, przedmioty, nadprzyrodzone postacie. Zaś świadomość, iż niebezpieczeństwo grozi bohaterowi na kartach książki, a nie w realnym świecie, jest istotnym czynnikiem świadczącym o ciąglej popularności horroru (Pieter, 1967).

Tych wrażeń coraz częściej poszukuje również czytelnik niedorośli. Teksty, po które sięgają nastoletni użytkownicy, są jednak zgoła inne niż klasyczne horrory. Na występowanie tego zjawiska zwróciła uwagę Krystyna Heska-Kwaśniewicz w 2009 r., podczas spotkania

seminaryjnego poświęconego analizie trendów we współczesnym czytelnictwie dzieci i młodzieży. Jednym z nich był fenomen popularności cyklu „Zmierzch” Stephenie Meyer. Po jego publikacji nastąpił wyraźny wzrost liczby tytułów o podobnej tematyce.

W pracy magisterskiej Ewy Mazur pt. *Horror dla młodzieży*, w której zdefiniowano przemiany gatunku, użyto nazwy „horror dla młodzieży” (Mazur, 2011, s. 15). Nazwa ta nie jest obecnie używana przez badaczy literatury, gatunek w dalszym ciągu, bez względu na adresata, określany jest jako horror.

We wspomnianej pracy dyplomowej, prócz analizy zjawiska, podano liczbę zakupionych kompletów serii „Zmierzch” w wybranych bibliotekach publicznych w województwie śląskim oraz dostępnych w sieci księgarń Empik i Matras. Istotnym uzupełnieniem był kanon horrorów występujących w literaturze dla dzieci i młodzieży. W układzie alfabetycznym wymieniono książki z tego gatunku wydane w Polsce od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. do pierwszej połowy roku 2011. Na liście znalazło się 255 tytułów.

Potwierdzeniem słuszności postawionej przez K. Heską-Kwaśniewicz w 2009 r. tezy o występowaniu horrorów w literaturze dla dzieci i młodzieży są późniejsze publikacje badaczy literatury. Obecność gatunku we współczesnej literaturze dla młodego czytelnika podkreśliła Marta Nadolna-Tłuczykont w pracy *Horror w literaturze dla dzieci i młodzieży (na wybranych przykładach)* (Nadolna, 2017, s. 154–167). Na rynku wydawniczym obserwuje się ciągły wzrost liczby książek, których prekursorem była historia o zakazanej miłości Belli i Edwarda.

Wspólną cechą horroru klasycznego i horroru skierowanego do młodego odbiorcy są wspomniane już elementy grozy. W przypadku literatury dla młodych czytelników zmienia się adresat i postać głównego bohatera – jest on w ich wieku lub nieco od nich starszy. Inny, subtelniejszy, jest również przekaz. Horror, oprócz elementów strachu i brutalności, zawiera elementy zaczerpnięte z literatury obyczajowej dla dzieci i młodzieży – rozbudowane są wątki inności, przyjaźni, pierwszych miłości i romansów. Obdarzenie uczuciem bohatera nie z tego świata wydaje się atrakcyjne zarówno dla ludzkiego bohatera tekstu, jak i dla młodego czytelnika.

Na postawie wspomnianej już pracy magisterskiej (Mazur, 2011), publikacji naukowych² i dostępnych tytułów horrorów prowadząca

² Nieocenionym źródłem informacji były dla autorki artykułu następujące publikacje: A. Gemra: *Od gotyczizmu do horroru: wilkołak, wampir i monstrum Frankenstein w wybranych utworach*. Wrocław 2008; A. Has-Tokarz: *Horror we współczesnej*

zajęcia przygotowała prezentację multimedialną charakteryzującą ten gatunek. Przypomniała, że istotny wpływ na wybór książki przez czytelnika ma okładka. Opisała jej elementy i funkcje. Po zapoznaniu się z tematem młodzież, znów podzielona na grupy, wykonywała zadanie polegające na zaprojektowaniu okładki na podstawie informacji zawartych w karcie pracy (autor, tytuł, fragment tekstu, rekomendacja). Projekty miały zachęcić rówieśników do sięgnięcia po ten, a nie inny tytuł. Do zadania wykorzystano książki dostępne na polskim rynku: cykl „Zmierzch” S. Meyer, *Księgę cmentarną* i *Koralinę* Neila Gaimana, *Wampiry z Morganville* Rachel Caine, *Upadłych* Lauren Kate, cykl „Dary anioła” Cassandry Clare, *Magiczną gondolę* Ewy Völler. Na potrzeby lekcji, do momentu zaprezentowania wykonanych prac książki te leżały zakryte na jednym ze stolików.

Fot. 2. Okładki zaprojektowane przez grupę w czasie zajęć o horrorach. PG4 w Pszczynie, 2015 r.

Źródło: Fot. E. Pała.

Gotowe prace zawieszano na tablicy i omawiano na forum (fot. 2). Nieplanowanym wydarzeniem towarzyszącym lekcji był wybór najlepszej okładki spośród przygotowanych w danej klasie. Następnie ucz-

literaturze i filmie. Lublin 2010; G. Leszczyński: *Bunt czytelników: proza inicjacyjna netgeneracji*. Warszawa 2010; J. Papużyńska: *Zatopione królestwo. O polskiej literaturze fantastycznej XX w. dla dzieci i młodzieży*. Warszawa 1989; *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*. Red. K. Heska-Kwaśniewicz. Katowice 2008; *Literatura dla dzieci i młodzieży*. Tom 5. Red. K. Tałuć. Katowice 2017; *Słownik rodzajów i gatunków literackich*. Red. G. Gazda, S. Tyniecka-Makowska. Kraków 2006.

niowie wspólnie uzupełniali notatkę na temat horrorów. Dotyczyła ona klasycznego horroru, jego pierwowzorów oraz współczesnych przemian. Zwrócono też uwagę na występowanie elementów gatunku w filmach i grach oraz przeplatanie się z innymi gatunkami literackimi.

Fantasy

Ostatnią częścią cyklu „Różne oblicza literatury młodzieżowej” była lekcja poświęcona literaturze *fantasy*. Podobnie jak w przypadku zajęć o horrorze, prowadząca zajęcia posłużyła się prezentacją multimedialną, w której omówione zostały cechy gatunku. Uczniowie, wcielając się w role ekspertów, określali prawdziwość poszczególnych stwierdzeń dotyczących powieści *fantasy*. Wymieniali postacie charakterystyczne dla gatunku oraz przykłady ich występowania w literaturze lub innych źródłach. Wskazywali różnice pomiędzy literaturą *fantasy* i *science fiction*.

Istotnym elementem zajęć był quiz na temat literatury, filmów i gier. Pytania dotyczyły m.in. znajomości treści tekstów *fantasy*, mitologicznych korzeni postaci oraz szerszego rozumienia tematu. W jednym z pytań uczniowie mieli rozwinąć skrót RPG (ang. *role-playing game*), podać ogólny opis takich gier, rozpoznać, które z wymienionych są grami o tematyce *fantasy*, oraz przyporządkować atrybuty magów, elfów czy wiedźm. Następnie zwrócono uwagę na przemiany gatunku. Bohaterem powieści *fantasy*, podobnie jak horroru, jest osoba młoda, zbliżona wiekiem do czytelnika, sierota lub półsierota, mająca istotne znaczenie w spełnieniu się przepowiedni czy walce dobra ze złem³.

Na prośbę prowadzącej zajęcia uczniowie podawali tytuły, które, ich zdaniem, można zaliczyć do kanonu powieści *fantasy*. Znalazły się wśród nich m.in.: *Eragon* Christophera Paoliniego, powieści Ricka Riordana, seria „Zwiadowcy” Johna Flanagana. Młodzież, oprócz tytułów książek, wymieniała nazwy filmów bądź gier zakwalifikowanych w systemie PEGI jako 16+ lub oznaczanych jako produkty zawierające treści wulgarne bądź niecenzuralny język (np. gra *Wiedźmin*, projekt *Legenda Polskie Allegro*). Z uwagi na to, że są one przeciwwskazane

³ Uczniowie wymieniali przede wszystkim niedoroslých bohaterów *fantasy*: Eragona – tytułową postać z powieści Ch. Paoliniego; Percy’ego Jacksona – głównego bohatera serii R. Riordana; Willa z serii „Zwiadowcy” J. Flanagana; Clary Fray – bohaterkę cyklu „Dary anioła” C. Clare czy Tessi – główną bohaterkę powieści T. Canavan *Uczennica maga*.

dla młodych odbiorców, bibliotekarka na bieżąco odnosiła się do tych przykładów.

Zadanie do wykonania w czasie lekcji polegało na przygotowaniu przez uczniów krótkiej scenki rodem z powieści *fantasy* i zaprezentowaniu jej na forum klasy. Chętni mogli wykorzystać udostępnione przez bibliotekarkę stroje i rekwizyty. Reszta klasy na kilka minut zamieniała się w publiczność, by móc oglądać walki na śmierć i życie rycerzy ze smokami lub innymi stworami, podziwiać wdzięk dam dworu, obserwować pracę rzemieślników oraz zastanawiać się nad zawartością sakiewek i mocami czarodziejskich artefaktów skrywanych pod płaszczami mędrców (fot. 3).

W czasie uzupełniania krótkiej notatki podsumowującej zajęcia uczniowie zgłaszali propozycje książek, filmów bądź gier *fantasy*.

Fot. 3. Fragment uczniowskiej improwizacji w czasie lekcji o literaturze *fantasy*. ZS nr 1 w Pszczynie, 2018 r.
Źródło: Fot. E. Pala.

Przepis na sukces

Zajęcia z cyklu „Różne oblicza literatury młodzieżowej” cieszyły się zainteresowaniem uczniów, którzy wykazywali duże zaangażowanie w realizację poszczególnych zadań. Było to uwarunkowane kilkoma aspektami, takimi jak: dobry kontakt bibliotekarza z nauczycielami

przed lekcjami; organizacja zajęć; elastyczność prezentowanych treści; odwoływanie się do nowości wydawniczych; otwartość na uwagi i propozycje uczniów; dobór materiałów do indywidualnego wykorzystania po lekcji.

Dzięki wcześniejszemu kontaktowi autorki cyklu z polonistami bądź bibliotekarzami szkolnymi w kwestii zainteresowań czytelniczych danej klasy oraz poziomu ich zaangażowania na lekcjach udało się dopasować przekazywane treści do wieku, upodobań i możliwości percepcyjnych uczniów.

Podział klasy na grupy pozwolił utrzymać porządek, miał również wpływ na prawidłowy przebieg zajęć i bezpośredni kontakt z bibliotekarzem. Praca w mniejszych zespołach angażowała wszystkich uczniów, którzy chętnie prezentowali swoje prace i brali udział we wskazanych działaniach.

Zarówno prowadząca zajęcia, jak i sami uczniowie wielokrotnie nawiązywali do nowości wydawniczych na rynku literackim i multimediów. Młodzież wykazywała duże rozeznanie w tej kwestii. Autorka cyklu na bieżąco zdobywa informacje na temat nowych publikacji, a następnie modyfikuje pod tym kątem scenariusz lekcji i uzupełnia materiały i karty pracy o aktualne treści.

Dobrej atmosferze w czasie omawianych lekcji sprzyjały elementy humorystyczne, a także nietypowe metody i formy realizowania materiału. Kluczem do sukcesu okazało się powierzenie uczniom roli ekspertów w zakresie omawianej problematyki oraz wykorzystanie strojów i materiałów plastycznych, dzięki czemu wyzwolona została kreatywność i wyobraźnia młodych użytkowników.

Innym ważnym aspektem, który przyczynił się do powodzenia zajęć, były materiały przekazane uczniom do użytku po lekcjach oraz możliwość zgłoszenia swoich propozycji książkowych bibliotekarzowi.

Wspominana wielokrotnie notatka z zajęć została opracowana w porozumieniu z nauczycielami polonistami bądź wychowawcami i była dołączana do zeszytu przedmiotowego. Niezbyt długa, pisana prostym, przystępnym językiem oraz posiadająca przejrzysty układ treści, mogła być przeczytana przez ucznia w dowolnym czasie po przeprowadzonych zajęciach.

Niewymienionym dotąd elementem zajęć w ramach cyklu był prezent dla każdego z uczestników. Kolorowa zakładka w kilku wariantach graficznych, tematycznie związana z lekcją, jako przyjemna pamiątka zachęcała do sięgnięcia po wybrane książki (fot. 4).

Fot. 4. Zakładki przygotowane dla uczestników lekcji o literaturze obyczajowej dla młodzieży
Źródło: Fot. E. Pała.

Niezwykle ważna okazała się otwartość na uwagi i propozycje uczniów w trakcie realizacji cyklu. Otrzymane od młodzieży informacje zwrotne w postaci dezyderatów książkowych wrzucanych do specjalnego słoika „Zaproponuj książkę” lub odręcznych notatek bibliotekarki pozwoliły na opracowanie wspólnych działań w kierunku stworzenia księgozbioru i oferty Biblioteki z uwzględnieniem potrzeb wskazanych przez nastoletniego użytkownika (fot. 5).

Fot. 5. Słoik na dezyderaty czytelników MPBP w Pszczynie w Filii w Piasku
Źródło: Fot. E. Pała.

Niewymierne i wymierne efekty lekcji bibliotecznych

O pisemną opinię na temat przeprowadzonego cyklu autorka poprosiła Beatę Czopkę – nauczyciela-bibliotekarza ze Szkoły Podstawowej nr 4 w Pszczynie. Uczestniczyła ona w zajęciach jako przedstawiciel partnera projektu ministerialnego, jako bibliotekarz w PG4 w Pszczynie w 2014 r. oraz w lekcjach w latach następnych:

„Lekcje biblioteczne poświęcone literaturze młodzieżowej miały na celu nie tylko przybliżenie młodym czytelnikom jej gatunków (*fantasy*, horror, literatura obyczajowa), ale przede wszystkim rozbudzenie zainteresowań czytelniczych oraz przedstawienie czytania jako ciekawej formy spędzania wolnego czasu. Pani Ewie udało się to znakomicie, tym bardziej, że zajęcia były prowadzone w ciekawej formie, z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej oraz aktywizujących metod nauczania. Uczniowie chętnie podejmowali się wyznaczonych zadań, brali udział w dyskusjach, włączali się w prowadzenie lekcji. Dodatkową atrakcją spotkania były upominki dla uczniów – zakładki do książek, które stały się rodzajem notatki z lekcji, gdyż oprócz zdjęć i ilustracji zawierały też wiele ciekawych informacji o autorach, tytuły książek oraz ich fragmenty”⁴.

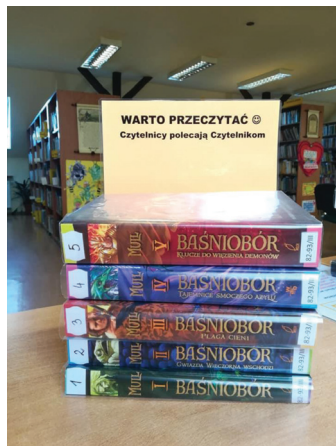
Pierwszym zauważalnym efektem zajęć jest współpraca i konsultacje bibliotekarzy z młodymi czytelnikami zarówno w bibliotece szkolnej, jak i publicznej przy gromadzeniu zbiorów oraz przygotowaniu oferty bibliotecznej kierowanej do młodego użytkownika. Odnotowano wzrost zainteresowania omawianymi tytułami oraz wzrost wypożyczeń książek wskazanych na lekcjach w obu instytucjach. Wśród nowych czytelników sieci bibliotecznej MPBP w Pszczynie są uczniowie i nauczyciele biorący udział w zajęciach „Różne oblicza literatury młodzieżowej”.

Bibliotekarze sieci MPBP w Pszczynie również dbają o utrzymanie tych kontaktów i zapewnienie wysokiego poziomu świadczonych usług. Jest to widoczne w czasie gromadzenia zbiorów, które są uzupełniane przede wszystkim na podstawie dezyderatów czytelniczych. Dzięki wystawkom „Czytelnicy polecają Czytelnikom” użytkownicy mają możliwość rekomendacji książek w bibliotece (fot. 6).

W dziale z literaturą dla dzieci i młodzieży pojawiły się oznakowania na półkach w postaci nalepek z nazwiskami popularnych autorów. Młodzi czytelnicy samodzielnie dokonujący wyboru lektury chwalą taką organizację księgozbioru.

⁴ Cytat pochodzi z pisemnej opinii B. Czopki, korespondencja mailowa.

Utworzenie profilu Biblioteki na portalu społecznościowym i jego bieżąca redakcja, zwłaszcza w przypadku nowości w księgozbiorze, przyczyniły się do wzrostu wypożyczeń i rezerwacji dokumentów na podstawie opublikowanych postów. Odnotowano też większą aktywność użytkowników w kontakcie z bibliotekarzem. Komentują oni posty, zapisują udostępnione treści i rezerwują konkretne tytuły.

Fot. 6. Wystawka z tytułami z rekomendowanymi przez młodych użytkowników MPBP w Pszczynie w Filii w Piasku
Źródło: Fot. E. Pala.

Cykl lekcji „Różne oblicza literatury młodzieżowej” wciąż cieszy się sporym zainteresowaniem. Na dzień 17 listopada 2018 r. tylko z powodu tej oferty MPBP w Pszczynie stale współpracuje z czterema szkołami w gminie. Autorka cyklu jest również zapraszana na pojedyncze zajęcia w innych placówkach powiatu. W latach 2014–2018 przeprowadzono 4 edycje lekcji, wzięło w nich udział 780 uczniów.

Popularność zajęć dała początek wielkiemu wydarzeniu w życiu szkoły. W 2018 r. w SP4 w Pszczynie zorganizowano Dzień Hobbita. Impreza była przeznaczona dla uczniów klas IV–VII wraz z oddziałami gimnazjalnymi. Mogli oni uczestniczyć w konkursach, quizach, ćwiczeniach sprawnościowych, pokazach układów tanecznych, konkursach kulinarnych (np. prezentowali wypieki inspirowane dziełem J.R.R. Tolkiena), a także w pokazie mody rodem z książki (fot. 7 i 8).

Fot. 7. Wypieki przygotowane przez uczniów w czasie Dnia Hobbita w SP4 w Pszczynie, 2018 r.

Źródło: Fot. E. Pala.

Fot. 8. Pokaz mody bohaterów powieści J.R.R. Tolkiena w czasie Dnia Hobbita w SP4 w Pszczynie, 2018 r.

Źródło: Fot. E. Pala.

Podsumowanie

Cykl lekcji bibliotecznych „Różne oblicza literatury młodzieżowej” prowadzony w MPBP w Pszczynie to przykład dobrych praktyk w ofercie biblioteki publicznej ukierunkowanej na oddziaływanie na nastoletniego użytkownika, oraz przykład dobrych relacji na zasadzie partnerstwa z lokalnymi instytucjami oświatowymi.

Zaktywizowanie młodzieży, która w większości nie zna osoby prowadzącej zajęcia, wymaga od niej solidnego przygotowania, zarówno pod względem literatury podmiotu, jak i przedmiotu. Zastosowanie różnych metod i form pozwala uatrakcyjnić przebieg lekcji.

Wybór literatury obyczajowej, *fantasy* i horroru jako przykładów tekstów kultury popularnej wśród młodych użytkowników jest sposobem na znalezienie wspólnego tematu do rozmów i stworzenia podwalin do przyszłej współpracy biblioteki i młodego użytkownika. Wskazane wymierne efekty oraz kontynuacja autorskiego cyklu lekcji w kolejnych latach potwierdzają słuszny kierunek działań MPBP w Pszczynie.

Literatura

- Andrzejewska, J. (1996). *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*. T. 2: *Praca pedagogiczna biblioteki*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Baluch, A. (2005). *Książka jest światem: o literaturze dla dzieci małych oraz dla dzieci starszych i nastolatków*. Kraków: Universitas.
- Baluch, A. (1992). *Archetypy literatury dziecięcej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Carroll, N. (2004). *Filozofia horroru*. M. Przyłipiak (przekład). Gdańsk: słowo/obraz terytoria.
- Gazda, G., Tyniecka-Makowska, S. (red.). (2006). *Słownik rodzajów i gatunków literackich*. Kraków: Universitas.
- Gemra, A. (2008). *Od gotycyzmu do horroru: wilkołak, wampir i monstrum Frankensteinia w wybranych utworach*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Has-Tokarz, A. (2010). *Horror we współczesnej literaturze i filmie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Heska-Kwaśniewicz, K. (red.). (2008). *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Leszczyński, G. (2010). *Bunt czytelników: proza inicjacyjna netgeneracji*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

- Leszczyński, G., Świerczyńska-Jelonek, D., Zając, M. (red.). (2006). *Książka dziecięca 1990–2005: konteksty kultury popularnej i literatury wysokiej*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Leszczyński, G. (2003). *Literatura i książka dziecięca: słowo, obieg, konteksty*. Warszawa: Wydawnictwo CEBID.
- Leszczyński, G. (2006). Książka dla dzieci i młodzieży w XXI wieku. Cz. 1. *Poradnik Bibliotekarza*, (12), 3–7.
- Leszczyński, G. (2007). *Magiczna biblioteka: zbójckie księgi młodego wieku*. Warszawa: Wydawnictwo CEBID im. Heleny Radlińskiej.
- Leszczyński, G., Świerczyńska-Jelonek, D., Zając, M. (red.). (2008). *Po popocie: dziecko, książka i biblioteka w XXI wieku: diagnozy i postulaty*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Matson, M. (2014). *Lato drugiej szansy*. M. Kaczarowska (przekład). Warszawa: Jaguar.
- Mazur, E. (2011). *Horror dla młodzieży* [praca magisterska]. Katowice.
- Nadolna-Tłuczykont, M. (2017). Horror dla dzieci i młodzieży (na wybranych przykładach). W: K. Tałuć (red.), *Literatura dla dzieci i młodzieży* (t. 5, s. 154–167). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Papuzińska, J. (1989). *Zatopione królestwo. O polskiej literaturze fantastycznej XX w. dla dzieci i młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo Literatura.
- Papuzińska, J. (2007). *Dziecięce spotkania z literaturą*. Warszawa: Wydawnictwo CEBID.
- Pieter, J. (1967). *Czytanie i lektura*. Katowice: Śląsk.
- Przywara, B. (2010). *Aktywizujące metody prowadzenia zajęć*. Pobrane z: <http://docplayer.pl/6466245-Aktywizujace-metody-prowadzenia-zajec.html> (10.10.2018).
- Szeląg, G. (2011). Współczesny model książki dla dzieci i młodzieży. *Edukacja i Dialog*, (3/4), 22–29.
- Tałuć, K. (red.). (2017). *Literatura dla dzieci i młodzieży*. T. 5. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 4 lipca 2019 r.

Ewa Pala

Town and District Public Library in Pszczyna

e-mail: pala.ewa@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-2035-5856>

**“Different faces of teen fiction” –
a series of library lessons conducted at the Municipal
and County Public Library in Pszczyna as an example
of good practice and cooperation with the young audience**

Abstract: The aim of the article is to analyze the methods utilized in the authorial cycle of library lessons “Different faces of teen fiction,” conducted for the 4th–8th grade students as well as secondary school students at the Municipal and County Public Library in Pszczyna. The cycle comprises lessons concerned with teen fiction, fantasy and horror. The analysis includes the methods utilized during the lessons to familiarize the students with literary genres, practical exercises implemented in class and notes from class. The study is predominantly aimed at presenting effective and interesting methods of engaging the young reader audience that foster interest in reading and indicating the correlations occurring while acquiring library collections following the course.

Keywords: Library. Reading. Readership among children and teens. Fantasy. Horror. Library lesson. Literature. Municipal and County Public Library in Pszczyna

